

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

MISSIV

2004-09-28
1 (1)
Dnr 2004:00102

Förslag till hur orienteringskurser kan användas vid validering inom kommunal vuxenutbildning (regeringsuppdrag U2004/969/SV)

Härmed redovisas uppdrag till Statens skolverk om förslag till hur orienteringskurser kan användas vid validering (U2003/4663/SV).

I uppdraget anges att Statens skolverk skall redovisa förslag och föreslå eventuella behov av ändringar i gällande regelsystem för att denna användning av orienteringskurser skall kunna genomföras och säkerställas för framtiden.

Enligt uppdraget skall Statens skolverk redovisa uppdraget senast 30 september 2004.

Ann Carlson Ericsson
Avdelningschef

Ylva Malm
Undervisningsråd

Förslag till hur orienteringskurser kan användas vid validering inom kommunal vuxenutbildning (regeringsuppdrag U2004/969/SV)

Uppdraget

Enligt regeringsbeslut den 22 april 2004 (U2004/969/SV) får Skolverket i uppdrag att lämna förslag till hur orienteringskurser kan användas vid validering inom kommunal vuxenutbildning. Beslutet inkom till Skolverket den 21 maj 2004 (Dnr 204:1610).

Skolverket skall senast den 30 september 2004 redovisa förslag till Utbildningsdepartementet och föreslå eventuella behov av ändringar i gällande regelsystem för att denna användning av orienteringskurser skall kunna genomföras och säkerställas för framtiden.

I en promemoria som bilaga till regeringsbeslutet ges dels en bakgrund, dels en utförligare beskrivning av uppdraget. Som bakgrund hänvisas till departementskrivelsen Validering m.m. - fortsatt utveckling av vuxnas lärande (DS2003:23), i vilken en arbetsgrupp inom departementet presenterat olika förslag rörande validering. Av förslagen följer, sägs det i promemorian, att det är angeläget att en orienteringskurs, utan att den därmed ges ett förändrat innehåll, kan vara ett instrument för validering. Promemorian hänvisar även till budgetpropositionen för 2004 (prop.2003/04:1) där regeringen anför att erforderliga preciseringar av regelverken bör göras för att rätten till studiestöd för validering inom ramen för en orienteringskurs skall bli tydligt avgränsad.

Uppdraget skall genomföras i nära samarbete med Valideringsdelegationen. I den mån förslagen aktualiserar frågor som rör studiestöd skall samråd ske med Centrala studiestödsnämnden.

Sammanfattning

Validering har, långt innan begreppet fick fäste i svensk vuxenutbildning, i praxis genomförts i kurser som en del i läroprocessen utan att föregås av en orienteringskurs. Med tillkomsten av orienteringskurser har denna process underlättats men bedömning av de kunskaper som den studerande för med sig in i utbildningen är fortfarande också en del av den pedagogiska processen. Validering sker och kommer även fortsättningsvis att ske även i andra former än genom orienteringskurs inom kommunal vuxenutbildning.

Skolverket bedömer att orienteringskursen kan användas vid validering med det syfte och det innehåll den har idag. Orienteringskurs kan användas för strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och erkännande av kunskaper och kompetens som ett led i pågående utbildning i syfte att klarlägga utbildningsnivån och i anslutning till vägledning för att definiera utgångsnivå för vidare studier.

Skolverket föreslår ändring i gällande regelsystem på några punkter. Skolverket föreslår att utrymmet för validering inom ramen för en orienteringskurs begränsas till maximalt 50 verksamhetspoäng. På så sätt förstärks individens rätt att ta del av orienteringskursens övriga syften.

En deltagare som har rätt till studiestöd kan uppbära sådant stöd under orienteringskursen. Den är i allmänhet en integrerad del i en individuell studieplan för mer omfattande studier i den kommunala vuxenutbildningen. När individen enbart får vägledning eller genomgår prövning enligt 4 kap. 16§ utgår inte studiestöd. Enligt studiestödslagen skall studierna dessutom pågå sammanhängande under minst tre veckor för att ge rätt till studiemedel. Om utrymmet för validering inom orienteringskursen begränsas till maximalt 50 verksamhetspoäng betonas orienteringskursens övriga syften och roll som integrerad del i individens studiegång. Gränsen mellan studier och bekräftelse av redan vunna kunskaper blir tydlig samtidigt som tidigare förvärvade kunskaper kan påverka och förkorta studiegången. Med denna ändring bedömer Skolverket att reglerna för orienteringskurs är anpassade för att kursen skall kunna fylla sin uppgift vid validering inom den kommunala vuxenutbildningen. Skolverket delar uppfattningen att beteckningen "orienteringskurs" bör ändras för att markera dess betydelse som en resurs vid genomförandet av validering (Ds 2003:23 s 36).

Begreppet validering finns inte nämnt eller på annat sätt reglerat i förordningen om kommunal vuxenutbildning. Detta tycks i dagsläget skapa viss oklarhet ute i verksamheterna om hur validering förhåller sig till prövning för betyg. Ett förtydligande om skillnader mellan prövning och validering kan t.ex. göras genom reglering i förordning om kommunal vuxenutbildning.

Orienteringskurs i styrdokumentet

Den kommunala vuxenutbildningens kurser regleras i förordningen om kommunal vuxenutbildning. Inom grundläggande vuxenutbildning finns nationella kurser och lokala kurser. Inom gymnasial vuxenutbildning finns nationella kurser, lokala kurser, individuella kurser och projektarbete. Inom påbyggnadsutbildning finns nationella kurser och lokala kurser (2 kap.2§). För varje nationell och lokal kurs och för projektarbete skall det finnas en kursplan. Av kursplanen skall framgå dels kursens mål eller målen för projektarbetet, dels den kunskapsnivå som alla deltagare minst skall ha uppnått vid kursens slut eller vid genomfört projektarbete (2 kap.8§).

Inom grundläggande vuxenutbildning och gymnasial vuxenutbildning får orienteringskurser inrättas som lokala kurser (2 kap.6§). Orienteringskursen inrättas alltså

som en lokal kurs men med särskilda regler, som skiljer den från övriga lokala kurser. Orienteringskurs skall inte, till skillnad från andra lokala kurser, ge kunskaper i ett eller flera ämnen inom ett bestämt kunskapsområde och därmed svara mot sådana behov som inte tillgodoses genom en nationellt fastställd kursplan (2 kap.5§).

En orienteringskurs skall ha ett eller flera av följande syften (2 kap.6§):

- medverka till väl underbyggda beslut om studie- eller yrkesval
- ge ökade studietekniska färdigheter
- utgöra en introduktion till kurser inom olika kunskapsområden
- ge tillfälle till bedömning av en studerandes kunskaper och färdigheter inom olika kunskapsområden i förhållande till kursplanemål och andra kunskapskrav.

En orienteringskurs får inte överstiga 200 verksamhetspoäng (2 kap.6§).

Inom gymnasial vuxenutbildning skall det av kursplanen för varje kurs framgå hur många gymnasiepoäng kursen omfattar. För orienteringskurser och individuella kurser beräknas inte gymnasiepoäng (2 kap.12§).

Betyg skall sättas på genomförd kurs eller delkurs och på projektarbete. På orienteringskurser och individuella kurser skall betyg inte sättas (4 kap.1§). Den som genomgått en individuell kurs eller en orienteringskurs eller som vill få sina kunskaper och färdigheter dokumenterade på annat sätt än genom betyg skall få ett intyg (4 kap.19§).

Orienteringskurser har alltså ingen kursplan. De har inga betygsriterier och betygsätts inte. De ger inte heller gymnasiepoäng. Orienteringskurser benämns kurser men är det inte i samma mening som nationella kurser och övriga lokala kurser. Orienteringskurser kan därför sägas ha en särställning inom den kommunala vuxenutbildningen.

Skolverkets studie av orienteringskurser år 2003

Skolverkets rapport *Orienteringskurser i kommunernas vuxenutbildning. En studie av sex kommuner* (2003-04-09, Dnr 70-2002:1984) visar att orienteringskurserna har ökat i omfattning och att användningsområdena blivit många. En fråga som ställs är i vilken utsträckning utbildning, som enligt styrsystemet skall fullgöras som grundläggande eller gymnasial vuxenutbildning, i stället fullgörs som orienteringskurser. Det finns exempel på att beslut om studie- och yrkesval kan kräva en eller flera terminers heltidsstudier i orienteringskurs. Orienteringskurserna fungerar i vissa fall som kitt mellan separata delar av det offentliga skolväsendet för vuxna. Orienteringskurs kan vara stödundervisning i gymnasiekurser i matematik och engelska. Orienteringskurs som introduktion till omvårdnadsprogrammets kurser har kunnat omfatta en eller flera terminer. I några fall blev orienteringskursen genomförd yrkesutbildning. Det finns exempel på att en orienteringskurs fått ersätta den reguljä-

ra yrkesutbildning som skulle ha beviljats om den sökandes kunskaper i svenska språket hade accepterats. Mot denna bakgrund kan man konstatera att det finns betydande erfarenhet av olika användningsområden för orienteringskurser.

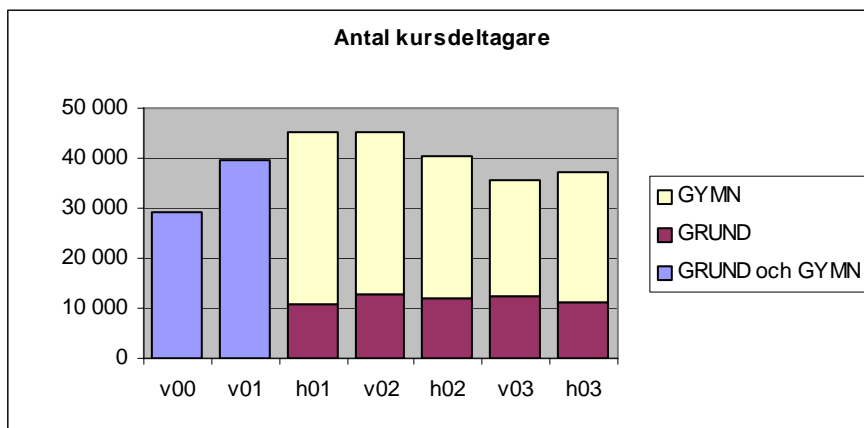
Sedan Skolverkets rapport färdigställdes har förordningen ändrats så att en orienteringskurs numera högst får omfatta 200 verksamhetspoäng.

Orienteringskursernas omfattning i kommunernas vuxenutbildning från våren 2000 till hösten 2003

Underlaget för detta avsnitt i rapporten är uppgifter ur Skolverkets nationella uppföljning, framtagna och bearbetade av undervisningsrådet Björn Berglund i juli 2004. Höstuppgifter bör jämföras med höstuppgifter och våruppgifter med våruppgifter.

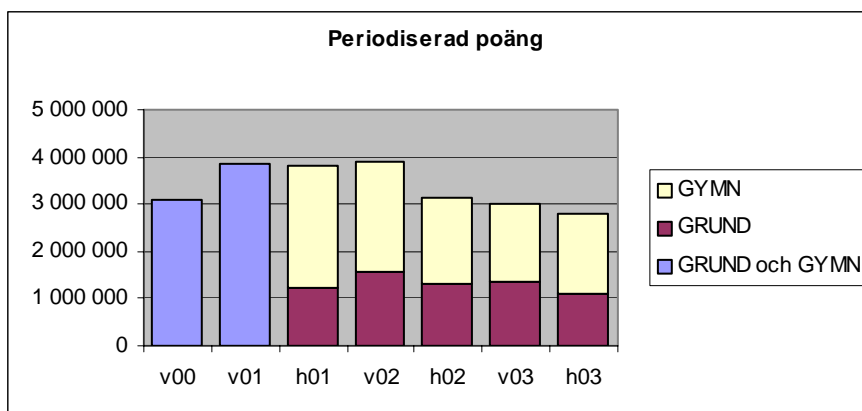
Under våren 2000 fanns 29 292 deltagare i orienteringskurser. Under våren 2002 var motsvarande siffra 45 376. Därefter minskade antalet deltagare successivt till 37 328 hösten 2003.

En uppdelning på grundläggande (GRUND) och gymnasial nivå (GYMN) är tillgänglig från hösten 2001. GRUND pendlar mellan 10 000 och 12 000 deltagare medan GYMN sjunker från 34 487 till 26 219. Det är alltså GYMN som minskar medan GRUND är tämligen konstant.

Totala antalet genomförda verksamhetspoäng per halvår (totala poängen) för orienteringskurser ökar från 3 084 605 våren 2000 till som mest 3 910 819 våren 2002. Motsvarande siffror för våren 2003 var 3 027 052 och 2 783 426 för hösten 2003.

Totala poängen för GRUND våren 2002 var 1 556 146 och 1 349 914 våren 2003 och 1 106 005 hösten 2003. Motsvarande siffror för GYMN är 2 354 673 våren 2002, 1 677 138 våren 2003 respektive 1 676 581 hösten 2003.

Volymen orienteringskurser minskar alltså från största omfattningen våren 2002 men är i kursdeltagare fortfarande större i omfattning än vid första mätperioden våren 2000 (29 292 deltagare våren 2000 mot 35 590 våren 2003 respektive 37 328 hösten 2003).

När det gäller totala poängen är situationen våren 2003 närmast likvärdig med den våren 2000 (3 027 052 våren 2003 och 3 084 605 våren 2000).

Om man relaterar volymen orienteringskurser (uttryckt i totalpoäng) till den totala volymen kommunal vuxenutbildning ser det litet annorlunda ut. Orienteringskurser utgjorde 4,7 procent av totala volymen våren 2000 för att öka till 6,1 procent våren 2001, 6,4 procent hösten 2001 och är fortfarande kvar på denna nivå. För våren 2003 är siffran 6,2 procent och 6,4 procent för hösten 2003. Sett i relation till den totala kommunala vuxenutbildningen har alltså orienteringskurserna inte minskat.

Hur är volymen fördelad uttryckt i kursdeltagare? Våren 2000 var kursdeltagarna i orienteringskurser 2,9 procent av antalet kursdeltagare i kommunal vuxenutbildning. De ökade sedan till 5,5 procent våren 2002, 5,9 procent våren 2003 respektive 6,9 procent hösten 2003. Relaterade till den totala volymen har alltså orienteringskurser mätt i kursdeltagare ökat under mätperioden.

Orienteringskurser har fortfarande en stor andel kursdeltagare i grundläggande vuxenutbildning. Statistiken redovisar 17,5 procent våren 2003. Inom gymnasial utbildning är andelen 4,7 våren 2003. Hösten 2003 var andelen 6,0 procent.

Av redogörelsen framgår alltså att orienteringskurserna fortfarande har en betydande omfattning inom den kommunala vuxenutbildningen. Antalet verksamhetspoäng var våren 2003 över tre miljoner (3 027 052), vilket motsvarar 6,2 procent av den totala volymen kommunal vuxenutbildning. En årsstudieplats motsvarar 800 verksamhetspoäng (1 kap.7§). Fördelat på nivåer redovisar kommunerna relativt likartad förbrukning på grundläggande respektive gymnasial nivå våren 2003 (1 349 914 respektive 1 677 138 verksamhetspoäng).

I regeringsuppdraget ingår inte att beräkna kostnaderna för orienteringskurser som stöd för validering. De reflektioner som med den inskränkningen kan göras, har

först och främst med kommunernas förbrukning av verksamhetspoäng på nivån grundläggande vuxenutbildning. Med hänsyn till de fyra angivna syftena med orienteringskursen i förordningen förefaller det svårt att förklara ett lika stort poänguttag på grundläggande som på gymnasial nivå. Skolverkets studie av sex kommuner våren 2003 visar också på andra användningsområden, särskilt på grundläggande nivå, än de som uttrycks i förordningen.

Det livslånga lärandet och validering

Det finns ett samband mellan det livslånga och livsvida lärandet och validering. I det följande klargörs i all korthet hur regeringen i olika dokument beskrivet begreppen det livslånga lärandet respektive validering. Det livslånga lärandet innebär lärande som sker under hela livet oavsett vilken form det sker i. Detta begrepp innebär att lärandet sker i tre olika former: formellt lärande, icke formellt lärande och informellt lärande.

Med formellt lärande menas sådant lärande som sker inom ramen för det offentliga utbildningsväsendet. Här återfinns bl.a. barnomsorg och ungdomsskola liksom högskola och kommunal vuxenutbildning. Det som utmärker detta är att det sker inom ramen för det regelverk som styr det offentliga utbildningsväsendet. Med icke formellt lärande menas sådant lärande som sker vid sidan av ovanstående. Här återfinns huvuddelen av folkbildningen, arbetsmarknadskurser och personalutbildning. Med informellt lärande menas allt övrigt lärande, det vill säga det vi lär oss i olika livssituationer, i familjelivet, på arbetsplatsen eller i vardagen.

Validering är en process, som innebär en strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och erkännande av kunskaper och kompetens som en person besitter oberoende av hur de förvärvats. Detta är definitionen i departementskrivelsen Validering m.m. (Ds 2003:23), som tänker sig validering i tre sammanhang:

- som ett led i pågående utbildning i syfte att klarlägga utbildningsnivån
- i anslutning till vägledning för att definiera utgångsnivå för vidare studier
- för att dokumentera faktiska kunskaper och färdigheter till eller på en arbetsplats.

Validering används för att kartlägga en persons kunskaper oavsett hur och var dessa har förvärvats. Genom att validera kan innehållet i en utbildning anpassas efter vad den enskilde redan kan och vet och därmed förkortas studietiden. Många gånger har individen redan vissa kunskaper som utbildningen avser att ge. Genom att erkänna dessa kunskaper kan utbildningen förkortas. Validering kan även användas för att finna rätt utbildningsnivå och göra det möjligt att gå in på en högre nivå utan att man har de formella betygen. Validering kan användas för att underlätta möjligheten till arbete. Många har värdefulla kunskaper förvärvade genom lång arbetslivserfarenhet, eller genom utbildning i ett annat land. Dessa kunskaper kan genom validering tas tillvara och användas vid exempelvis rekrytering.

Utbildningsväsendet och arbetslivet bör enligt departementsskrivelsen ha ett delat ansvar för validering. Inom det europeiska utbildningssamarbetet har en gemensam mall, kallad European CV, skapats i avsikt att ge en standardiserad överblick över en persons färdigheter och kunskaper. Enligt promemorian bör validering dokumenteras så att den kan infogas i en sådan meritportfölj och därmed anpassas till de krav som European CV ställer.

Departementsskrivelsen ledde fram till beslut om en särskild delegation som under en fyraårsperiod skall ha till uppgift att främja kvalitet, legitimitet och likvärdighet i fråga om validering av vuxnas kunskaper och kompetens. Delegationen skall härutöver bl.a. stödja utvecklingen av metoder och verksamhetsformer.

I det nu aktuella regeringsuppdraget anges att nära samråd ska ske med Valideringsdelegationen.

Analys och diskussion

Validering i kommunala vuxenutbildningen

Myndigheten för skolutveckling skriver i rapporten Att utveckla en struktur för vuxnas lärande – lokalt utvecklingsarbete med statligt stöd (Dnr 2003:797): *Validering tycks vara ett utvecklingsområde, som många kommuner närmat sig med stor optimism, och under arbetet upptäckt att det krävde mer än vad som förutsågs. Några kommuner anger att de väntade på riktlinjer från staten och därför inte kommit vidare i arbetet med validering.*

Som bilaga 1 återfinns exempel på validering i tre kommuner. Avsikten med exemplen är att ge några bilder och konkretiseringar av pågående verksamhet med validering. Exemplet på validering mot kursplaner i karaktärsämnen i de tre kommunerna skildrar en tvådelad process. Rekrytering, antagning, kartläggning och bedömning är den ena delen, validering förlagd till arbets/utbildningsplats är den andra. Den första delen genomförs som orienteringskurs. Orienteringskurser kan inrättas som lokal kurs i gymnasial vuxenutbildning för att ge tillfälle till bedömning av en studerandes kunskaper och färdigheter inom olika kunskapsområden i förhållande till kursplanemål och andra kunskapskrav. Orienteringskursen har i dessa fall lett till en individuell studieplan och/eller ett intyg. Orienteringskursen berättigar till studiestöd men inte till betyg eller gymnasiepoäng.

Den andra delen, själva valideringen av karaktärsämneskurser, kan vara förlagd till skolmiljö eller arbetslivet och ger i flera exempel graderade betyg. Kurser, som helt eller delvis valideras, uppges förkorta påföljande utbildning. Det finns exempel på att validering i denna del finansieras som orienteringskurs eller utbildningskostnad i gymnasial vuxenutbildning.

Kartläggning och bedömning faller naturligt inom orienteringskursens ram genom att dess fyra syften är uppfyllda, mer eller mindre. Den studerande får stöd för att fatta väl underbyggda beslut om studie- och yrkesval, får en introduktion till kurser inom olika yrkesområden, får tillfälle bedöma sina kunskaper och färdigheter i för-

hållande till kursplanemål och eventuella andra kunskapskrav och får möjligen även studietekniska råd.

Den andra delen kan utgöra en introduktion till kurser inom olika kunskapsområden. Detta låter sig göra, när validering är en del i en planerad studiegång för den enskildes utbildning. Om den leder till graderade betyg är det en prövning som genomförs.

Arbetsättet är inte nytt. Den kommunala vuxenutbildningen har alltid fått sökande med utbildning eller erfarenheter från arbetsliv och fritid, som helt eller till vissa delar svarar mot kraven för den utbildning som individen söker. Det har då varit naturligt att pröva, om utbildningen kan kortas, genom att den sökande inte deltar från start eller får handledning för att kunna göra prövning eller får möjlighet att snabbt repetera tidigare utbildning för att därefter gå in i en kurs. Detta har räknats som en naturlig del i komvux arbetsform och berättigat till studiestöd, som en integrerad del av själva kursen. Flexibla lösningar i antagnings- och studiesituationen i kommunal vuxenutbildning svarar då mot de krav på flexibel utbildning som formuleras i de nationella målen för vuxenutbildningen.

Validering har, långt innan begreppet fick fäste i svensk vuxenutbildning, i praxis genomförts i kurser som en del i läroprocessen utan att föregås av en orienteringskurs. Med tillkomsten av orienteringskurser har denna process underlättats men bedömning av de kunskaper som den studerande för med sig in i utbildningen är fortfarande också en del av den pedagogiska processen.

I departementsskrivelsen Validering m.m. - fortsatt utveckling av vuxnas lärande (Ds 2003:23) - talas om validering främst i tre sammanhang - som ett led i pågående utbildning, i anslutning till vägledning för att definiera utgångsnivå för vidare studier samt för att dokumentera faktiska kunskaper och färdigheter inför ansökan om anställning eller i samband med personalutveckling på arbetsplatsen.

Orienteringskursen fungerar ofta i nära samspel med kurser som organiseras och genomförs i former som tydligt uppmärksammar det kunnande och de färdigheter som den enskilde bär med sig in i utbildningen. När den enskilde behöver dokumentera faktiska kunskaper och färdigheter inför ansökan om anställning eller i samband med personalutveckling på arbetsplatsen, är det inte lika självklart att tillämpa rutinerna i kommunal vuxenutbildning. Den enskilde skall inte vidare till kurs på gymnasial nivå utan behöver i stället få en bedömning av kunskaper och färdigheter mot de mål som ställts upp av arbetsgivaren. Validering sker och kommer även fortsättningsvis att ske även i andra former än genom orienteringskurs inom kommunal vuxenutbildning.

Validering och prövning

I departementsskrivelsen Validering m.m. vill författarna noga hålla isär validering och utbildning. Validering, sägs det, bör uteslutande avse den process som syftar till att beskriva de kunskaper och den kompetens den enskilde redan har. Validering

bör skiljas från de insatser som validering lägger grunden för, ”inte minst från den kompletterande utbildning som kan erfordras för att erhålla en viss behörighet” (Ds 2003:23 s.23).

Begreppen validering och prövning bör också hållas isär. Prövning har en kontrollerande funktion, som syftar till betygsättning, medan validering är utforskande. Prövning inom utbildningssystemet innebär en bedömning av om en person utan att ha följt undervisningen uppfyller kraven för att få betyg på en eller flera kurser eller motsvarande. Validering bör, utom när den sker som inslag i pågående utbildning, syfta till att dokumentera en persons faktiska kunskaper och färdigheter på ett sätt som gör dem accepterade inom svensk utbildning och arbetsmarknad (s.23). Validering bör dock kunna ligga till grund för vägledning och studieplanering för att komplettera utbildning, sägs det, och ”i det fall som validering visar att individen har kunskaper motsvarande en hel kurs, kan den ge underlag för betygsättning” (s.24).

I en orienteringskurs är validering ett inslag av flera i kursen i syfte att vägleda den studerande och ge förutsättningar att på bästa sätt tillgodogöra sig den utbildning som vederbörande efterfrågar. I den situationen ingår validering i utbildningen och är därför berättigad till studiestöd. Orienteringskursen kan sägas ha givits en särskild roll som resurs vid validering som inslag i vuxnas lärande. Begreppet validering finns dock inte nämnt eller på annat sätt reglerat i förordningen om kommunal vuxenutbildning. Detta tycks i dagsläget skapa viss oklarhet ute i verksamheterna om hur validering förhåller sig till prövning för betyg.

Ett förtydligande om skillnader mellan prövning och validering kan t.ex. göras genom reglering i förordning om kommunal vuxenutbildning.

Studiestöd

Departementsskrivelsen är till synes motsägelsefull när den framhåller att validering bör uppfattas som en naturlig del i en pedagogisk process men däremot inte som en särskild utbildningsinsats (s.23). Så länge individen är antagen som studerande i kommunal vuxenutbildning utgör detta knappast något problem. I sitt remissvar på Validering m.m. framhåller CSN att deltagare som har rätt till studiemedel eller rekryteringsbidrag kan uppbära sådant stöd under orienteringskursen och fortsätter: ”Enligt CSN:s erfarenheter torde validering inom ramen för en orienteringskursen på komvux normalt utgöra en integrerad del av olika studieaktiviteter i en sådan kurs” (CSN 2003-15-3882 s.1). CSN uttrycker däremot tvivel på att validering ”som egen och enda aktivitet kan betraktas som utbildning och studier”, något som också synes ha stöd i departementsskrivelsen, när det där sägs att ”validering uteslutande bör avse den process som syftar till att identifiera och beskriva de kunskaper och den kompetens den enskilde redan har”. En annan komplikation är omfattningen. Genomsnittlig tid för validering i försöksverksamheten anges av flera källor till två veckor. CSN påpekar att studiestödslagen föreskriver att studier-

na pågår under en sammanhängande tid om minst tre veckor för att de skall kunna ge rätt till studie medel.

Sammanfattningsvis kan sägas att studiestöd utgår för studier och därmed för orienteringskurs i komvux, medan det knappast är fallet om validering är enda aktivitet i en kurs, eftersom validering avser att utforska kunskaper den enskilde redan har. Om utrymmet för validering inom en orienteringskurs begränsas till maximalt 50 verksamhetspoäng förstärks individens rätt att ta del av orienteringskursens övriga syften.

Finansiering

Mot denna bakgrund finns anledning att aktualisera hur validering föreslås finansierad. Huvudprincipen är att finansieringen följer med uppdraget, d.v.s. i förekommande fall den kommunala vuxenutbildningen, arbetsförmedlingen, försäkringskassan, socialtjänsten eller arbetsgivaren. Kan arbetsgivaren, försäkringskassan eller arbetsförmedlingen utnyttja kommunal vuxenutbildning och betala för valideringstjänster? Det förefaller möjligt. Enligt lagen om uppdragsutbildning får kommunerna bedriva uppdragsutbildning som motsvarar den verksamhet som kommunen bedriver. Förordningen om uppdragsutbildning ger också möjlighet att sätta betyg eller utfärda intyg. Av förordningen om kommunal vuxenutbildning framgår att den som endast får vägledning eller sina kunskaper bedömda (1 kap.3§) enligt 4 kap.§19 inte behöver vara intagen som elev i kommunal vuxenutbildning. (4 kap.§19: Den som genomgått en individuell kurs eller en orienteringskurs eller som vill få sina kunskaper och färdigheter dokumenterade på annat sätt än genom betyg, skall få ett intyg.)

Sammanfattningsvis bör validering kunna genomföras i kommunal vuxenutbildning utan krav på intagning och deltagande i kurs. Eftersom finansieringen följer med uppdraget är det uppdragsgivaren som beslutar om finansiering, såväl för själva valideringen som för deltagarens kostnader. Om validering ingår som en del i studiegången i den kommunala vuxenutbildningen bekostas den som annat stöd för vuxnas lärande med tillhörande studiestöd om deltagaren har rätt till sådant.

Benämning

Skolverket har i studien Orienteringskurser i kommunernas vuxenutbildning 2003 (Dnr 70-2002:1984) kunnat konstatera att orienteringskurserna står för en betydande volym av kommunernas vuxenutbildning. Aktuella uppgifter ur det nationella uppföljningssystemet, som redovisas i denna rapport, visar att så fortfarande är fallet. Studien visade också, att orienteringskurser även användes för andra ändamål än dem som regleras i författningen. Skolverket betonade orienteringskursens viktiga roll men ifrågasatte om inte namnet borde ändras för att ge tydligare signaler om kursens uppdrag. För den enskilde är det väsentligt att veta att denna resurs finns som stöd för lärande och kunskapssökande.

I departementsskrivelsen (Ds 2003:23) har arbetsgruppen i ett par sammanhang uttryckt möjligheten att ändra namnet på den nuvarande orienteringskursen, ”så att det tydligt framgår att kursen, utan att den därmed ges ett förändrat innehåll, kan vara ett instrument för att genomföra validering” (s.30). Skolverket instämmer i att beteckningen ”orienteringskurs” bör ändras för att markera dess betydelse som en resurs också vid genomförandet av validering (s 36).

Förslag

Skolverket bedömer att det finns skäl att föreslå ändringar i gällande regelsystem på några punkter. Utrymmet för validering inom ramen för en orienteringskurs bör begränsas till maximalt 50 verksamhetspoäng. På så sätt förstärks individens rätt att ta del av orienteringskursens övriga syften och orienteringskursens roll som integrerad del i individens studiegång inom den kommunala vuxenutbildningen. Det ger också en signal om att prövning inom utbildningssystemet bör tillämpas då syftet är betygssättning. Prövning görs då det handlar om en bedömning av om en person uppfyller kraven för att få betyg på en eller flera kurser eller motsvarande.

En deltagare som har rätt till studiestöd kan uppbära sådant stöd under orienteringskursen. När individen enbart får vägledning eller genomgår prövning enligt 4 kap. 16§ utgår inte studiestöd. Enligt studiestödslagen skall studierna pågå sammanhängande under minst tre veckor för att ge rätt till studiemedel. Om utrymmet för validering inom orienteringskursen begränsas till maximalt 50 verksamhetspoäng betonas orienteringskursens övriga syften. Orienteringskursen ger fortfarande rätt till studiestöd. Validering som enskild aktivitet ger inte rätt till studiestöd. På så sätt blir gränsen mellan studier och bekräftelse av redan vunna kunskaper tydligare. Med denna ändring bedömer Skolverket att reglerna för orienteringskurs är anpassade för att kursen skall kunna fylla sin uppgift vid validering i den kommunala vuxenutbildningen.

För att dokumentera faktiska kunskaper och färdigheter till eller på en arbetsplats är det inte lika självklart att tillämpa rutinerna i kommunal vuxenutbildning. Validering sker och kommer även fortsättningsvis att ske även utanför ramen för orienteringskurs inom kommunal vuxenutbildning. Den kvalificerar inte för studiestöd. Detta föranleder ingen ändring i gällande regelverk för orienteringskurser.

Skolverket bedömer att orienteringskursen med oförändrat innehåll kan användas för en strukturerad bedömning, värdering, dokumentation och erkännande av kunskaper och kompetens som ett led i pågående utbildning i syfte att klarlägga utbildningsnivån och i anslutning till vägledning för att definiera utgångsnivå för vidare studier. Orienteringskurs kan alltså användas vid validering enligt det innehåll den har idag. Skolverket delar uppfattningen att beteckningen ”orienteringskurs” bör ändras för att markera dess betydelse som en resurs vid genomförandet av validering (Ds 2003:23 s 36).

Begreppet validering finns inte nämnt eller på annat sätt reglerat i förordningen om kommunal vuxenutbildning. Detta tycks i dagsläget skapa viss oklarhet ute i verksamheterna om hur validering förhåller sig till prövning för betyg. Ett förtydligande om skillnader mellan prövning och validering kan t.ex. göras genom reglering i förordning om kommunal vuxenutbildning.

I detta ärende har nära samråd skett med Valideringsdelegationen. Samrådsyttrande från Centrala studiestödsnämnden bifogas som bilaga 2.

Med denna rapport har regeringens uppdrag U2004/969/SV fullföljts.

Bilaga 1 - Validering i tre kommuner - några exempel från kommunal vuxenutbildning

Följande exempel är hämtade från Gotland, Göteborg och Malmö. Avsikten med exemplen är att ge några bilder och konkretiseringar av pågående verksamhet med validering. Verksamhetsansvariga har intervjuats i samband med besök i den kommunala vuxenutbildningen och/eller i kommunens/regionens valideringscentrum. Följande frågor har berörts vid intervjuer med verksamhetsansvariga för validering:

- Organisation för validering?
- Omfattning av validering?
- Kunskapsområden för validering?
- Tid för validering?
- Resurs för validering?
- Kostnader för validering?
- Studiestöd vid validering?
- Används orienteringskurs vid validering? I så fall hur och i vilken omfattning?
- Regelsystemet för orienteringskurs - eventuellt behov av ändring? I så fall hur?
- Individuell studieplan för orienteringskurs vid validering?
- Intyg efter genomförd validering? Intyg över orienteringskurs? Utformning?

Intervju med Karin Holmberg-Lundin, f.d projektsekreterare och rektor för validering vid Vuxenutbildningsförvaltningen i Göteborg, numera personalchef vid LIKO AB i Luleå

Begreppet validering har stark förankring i kommunen såväl i näringslivet som hos arbetsgivare och arbetstagare i den offentliga sektorn. När en valideringsenhet inrättades skedde det först i den kommunens kommunala beställarorganisation för vuxenutbildning, vuxenutbildningsförvaltningen. Valideringsenheten var ett utvecklingsprojekt med finansiering från ESF-rådet, LAN och kommunen. Styrgruppen för projektet representerades av LAN, Af Göteborg, LO, Svenskt näringsliv, Företagarna, Göteborgs stad (kommunalsrådet för vuxenutbildningsfrågor) och Vuxenutbildningsförvaltningen. Syftet med utvecklingsprojektet var att utveckla metoder för att validera kunskaper och kompetenser som inhämtats utanför det formella utbildningsväsendet och då en dokumentation saknades över individens kunskaper. Projektgrupper med deltagare från utbildningsanordnare, arbetsgivarsidan och arbetstagarorganisationer utvecklade relevanta valideringsmetoder utifrån kursplanernas innehåll och arbetslivets krav.

Som kommunal rektor fick Karin Holmberg-Lundin ansvaret att bygga upp och utveckla denna funktion. Validering omfattade i första hand karaktärsämnen och då mot de gymnasiala kursplanerna. I vissa fall validerades också kärnämnen som svenska, engelska och matematik.

Vuxenutbildningsförvaltningens studievägledare fick göra det första urvalet. Kravet för validering var relevantt arbete inom kunskapsområdet under minst ett år, i Sverige eller annat land. Vägledaren bestämde, under en timmes enskild intervju med den som skulle bli föremål för validering, vilka kurser som var aktuella, vilket kompetensområde som var aktuellt. Det resultat man gemensamt kom fram till dokumenterades och överlämnades därefter till valideringsenheten.

Eftersom kommunen hade policyn att merparten, så småningom all, vuxenutbildning skulle upphandlas, fördelades uppgifterna att validera på flera anordnare. De tilldelades grupper om vardera omkring femton deltagare. Varje grupp fick en tvåveckors orienteringskurs om totalt ca trettio timmar med syftet att under lärarledning inventera fram individuella kunskaper och färdigheter för att klarlägga möjligheterna att validera dem mot gymnasiala kurser. I orienteringskursen gjordes alltså en individuell kartläggning och en individuell bedömning av den studerandes valideringsbara kunskaper som mynnade ut i en individuell plan för validering och för studier av de kurser som skulle läsas helt eller delvis (individuell studieplan).

Efter fasen kartläggning/bedömning fördelades deltagarna på relevanta arbetsplatser för att under ledning av en handledare i praktiskt arbete få tillfälle att visa att kunskaper och färdigheter motsvarar dem som krävs för betyg i gymnasieskolans kursplan för viss kurs.

Det praktiska arbetet omfattade tid från två till tolv veckor, vanligen fyra till fem veckor. Läraren gjorde regelbundna arbetsplatsbesök och satte så småningom betyg. Vid denna tidpunkt gavs, om betygsunderlag fanns, betyget godkänd. Den deltagare som kände sig mogen för ett högre betyg hade möjlighet att göra en mer omfattande särskild prövning hos utbildningsanordnaren.

Den arbetsplatsförlagda valideringen gjordes framför allt mot omvårdnads- och barn- och fritidsprogrammen men även i viss utsträckning mot byggprogrammet. Validering mot hotell- och restaurangprogrammet kunde inte ske på arbetsplatser utan fullgjordes i restaurangskolorna.

Arbetsplatsförlagd validering finansierades genom undervisningsanslaget. När betyg utfärdats rekvirerades statsbidrag. Karin Holmberg menar, att detta var en praktisk lösning på ett annars olösligt problem. Validering kom snabbt i ropet utan att be-greppet införts i styrdokumentet och än mindre hade någon särskild finansiering. Orienteringskursen fyller en uppgift för kartläggning och bedömning men kan knappast användas som resurs för arbetsplatsförlagd validering under längre perio-

der. Orienteringskursen är inte avsedd för reguljär utbildning och skall inte heller betygsättas eller ge gymnasiepoäng.

Valideringsenheten kom senare att överföras till Göteborgsregionens kommunalförbund, GR, där den nu finns som ett regionalt Valideringscentrum.

Intervju med Christina Renström, platschef för Lernia AB Vård och Omsorg i Göteborg

Lernia genomför valideringsuppdrag för Göteborgs stads vuxenutbildningsförvaltning och för arbetsförmedlingen. Intervjun berör endast uppdraget för Göteborgs stad. Valideringen omfattar i huvudsak studerande inom omvårdnadsprogrammet men i begränsad utsträckning även studerande inom delar av barn- och fritidsprogrammet. Såväl validering som programinriktad utbildning avser kurser i karaktärsämnen, inte kärnämnen.

Vuxenutbildningsförvaltningens vägledare vägleder och gör antagningen till studierna. Bland de antagna tas de individer ut som bedöms ha kunskaper inom området som kan valideras. Riktningen är minst ett års arbete inom respektive utbildningsområde. Validering genomförs av Lernia AB. Av de antagna, av vuxenutbildningsförvaltningen anvisade, studerande validerar Lernia årligen ca 25 procent, vilket innebär omkring 100 individer.

Antagna, som skall bli föremål för validering, tas om hand i grupper, tidigare om 15 - 20 deltagare men nu i friare grupperingar, ofta mindre. Kartläggning och bedömning av kunskaper och färdigheter relaterade till programmets kurser genomförs under en elvadagarsperiod inom ramen för en orienteringskurs på ca 50 verksamhetspoäng. Under denna tid gör ämnessakkunniga lärare bedömningar av de studerandes kunskaper i relation till programmets karaktärsämnen. Kartläggningen och bedömningen övergår i en individuell studie- och valideringsplan. Denna plan ligger till grund för den studerandes utbildning och validering. De studerande har studiestöd eller aktivitetsstöd om de deltar i arbetsmarknadsåtgärd från Af. En orienteringskurs omfattar i genomsnitt 50 timmar.

När kartläggningen är klar, har den sökande en profil i den individuella studieplanen, som visar vilka betyg som vederbörande redan har och som kan tillgodoräknas i ett samlat betygsdokument relaterat till programmet, vilka kursrelaterade kunskaper som kan valideras och vilka kurser som skall studeras under studietiden. Utbildningen som valideras omfattar totalt 1350 gymnasiepoäng med eventuellt tillägg för projektarbete.

Valideringen genomförs som lärande i arbetet vid samarbetande vård- och omsorgsinstitutioner.Handledning och bedömning görs i samråd mellan handledaren på arbetsplatsen och läraren från Lernia. Valideringsperioden omfattar minst tre och högst 12 veckor. Validering leder i genomsnitt till betyg i kurser till en omfattning av 500 gymnasiepoäng. Validering ger graderade betyg enligt den gymnasiala

vuxenutbildningens betygsskala. Betygen redovisas i samlat betygskort. De studerande har studiestöd.

Huvudmannen, vuxenutbildningsförvaltningen, redovisar validering som gymnasial utbildning, d.v.s. som kurser inom omvårdnads- och barn- och fritidsprogrammet. Utbildningen i omvårdnadsprogrammets karaktärsämnen genomförs i sin helhet på 50 - 52 veckor. Utbildningstiden kortas med de kurser som kan valideras. Lernias anger inga skäl för att ändra regelsystemet för orienteringskurser. Inte heller ser man anledning till att införa ett särskilt intygsformulär.

Intervju med Margaretha Häggström och Mini Ivarsson, enhetschefer vid Studiumförvaltningen (Omvårdnad, Barn och fritid) i Göteborg

Samtalet med Margaretha Häggström och Mini Ivarsson rör i första hand validering mot Barn- och fritidsprogrammets karaktärsämnen men ger också synpunkter på den metod för validering som används i den kommunala vuxenutbildningen i Göteborg. Vuxenutbildningsförvaltningen (Vuf), som i övrigt är en renodlad beställarförvaltning, ansvarar för rekrytering och antagning av studerande, om än i samråd med Studiumförvaltningen (Sf), som är utbildningsanordnare. (För den som inte följt turerna i Göteborgs vuxenutbildning kan påpekas att Studiumförvaltningen är resterna av den kommunala utbildningsbolag som kallades Studium i Göteborg AB).

Sf räknar med minst två års arbetslivserfarenhet inom utbildningsområdet barn- och fritid som utgångspunkt för valideringen. Yrkeserfarenheten förutsätts då ha ett pedagogiskt innehåll. Sf erhåller alla handlingar från Vuf och kallar alla sökande till informationsträff. Den avser att ge fördjupade möjligheter för den enskilde att se vilka erfarenheter som skulle kunna bli föremål för validering, alternativt studier.

Efter informationsmötet bildas femtongrupper som orienteringskurser på heltid med syfte att under kommande två veckor/tio dagar genomföra kartläggning och bedömning av den sökandes kunskaper och färdigheter som grund för nästa steg, som är valideringsperioden i arbetslivet. Orienteringskursen innehåller minst tre timmars enskilt samtal med varje sökande förutom gruppdiskussioner. Fokus läggs hela tiden på de bärande begreppen för yrkesrollen. Kartläggningssamtal, självskattningsmaterial och personliga intervjuer leder fram till en individuell validerings- och studieplan. Orienteringskursen omfattar totalt 50 timmar men fler lärartimmar används. Deltagarna övar under orienteringskursen att skriva loggbok, något som fullföljs under hela valideringsperioden. Ansvariga för orienteringskursen är karaktärsämneslärare inom utbildningsområdet.

Orienteringskursen är alltså en förberedande fas. Den egentliga valideringen genomförs i arbetslivet med i snitt 100 poäng per vecka under i snitt fem veckor. Varje deltagare tilldelas en arbetsplats och en utbildad valideringshandledare. Varje handledare har fått en artontimmars utbildning av Sf. Handledaren och deltagaren följer en manual på vilka kunskaper och färdigheter som skall valideras. Läraren följer arbetet med regelbundna besök på arbetsplatsen och träffar

hela gruppen en halv dag per vecka för uppföljning och teoretisk validering. Valideringsarbetsplatserna är lokaliserade till förskola och fritidshem.

Efter perioden på arbetsplats får deltagarna en teorivecka på skolan, när de får tillfälle att reflektera över sina erfarenheter och tillfälle att tillsammans med lärare diskutera och eventuellt komplettera sina kunskaper. Deltagarna har under hela perioden fört loggbok bl.a. med syftet att reflektera över den egna yrkesrollen och kraven för att nå målen. De har då också fått möjlighet att lära sig strukturera och dokumentera de händelser och företeelser som varit kontinuerliga inslag i valideringen. Efter genomförd validering utfärdas graderade kursbetyg.

Den sammanlagda tiden för kartläggning/bedömning och validering är i snitt 2 + 5 + 1 vecka varefter följer den reguljära utbildningen i karaktärsämneskurser som inte validerats.

Vuxenutbildningsförvaltningens i Göteborg redogörelse för validering 2003

I vuxenutbildningsnämndens i Göteborg årsredogörelse 2003 finns en kort redogörelse för validering under verksamhetsåret. Där sägs att nämnden har erbjudit möjlighet att validera inom områden där kompletterande utbildning kan erbjudas, nämligen omvårdnad, funktionshinder, barn och fritid samt i viss mån restaurang. I samarbete med den gymnasieskola som har ansvar för byggutbildning har validering dessutom genomförts inom byggsektorn. Tillsammans har cirka 110 personer validerats. Kostnaden per validerad årsplats har varierat mellan tjugo och tjugofem tusen kronor. Från årsskiftet 2003/2004 övergick huvudmannaskapet för valideringsprojektet till Göteborgsregionens kommunalförbund.

Intervju med Kenneth Almqvist och Ethel Andersson-Leijon vid Göteborgsregionens valideringscentrum

Valideringscentrum är en enhet som är gemensam för Göteborgsregionens kommunalförbund. Arbetsgången vid validering är i korthet följande. Huvudmannen, den kommunala vuxenutbildningen, arbetsförmedlingen eller ett företag, väljer ut dem som anses kunna bli föremål för validering mot bakgrund av de yrkeserfarenheter som redovisats. Om huvudmannen är den kommunala vuxenutbildningen, görs en första gallring bland de uttagna av en vägledare. De som saknar relevant yrkeserfarenhet hänvisas direkt till kurs. De som har betyg som kan tillgodoräknas i den kommande utbildningen får dessa tillgodoräknade. De som återstår för validering av en eller flera kurser eller delkurser hänvisas till ett kartläggningssamtal om sin yrkeskompetens. Detta samtal förs med utgångspunkt i en manual för arbetsuppgiftsanalys, som utarbetats i samarbete med branschen.

Deltagarna leds nu över i en bedömningsfas, som för teknikområdet (industri, bygg, fordon) omfattar tre till fem dagar. Bedömningen kan ske hos en utbildningsanordnare med relevant utrustad utbildningsverkstad. I exemplet skärande bearbetning ovan användes SKF:s industrigymnasium. Bedömningen görs individuellt av erfarna lärare med stöd av checklista/valideringsunderlag för den kurs som berörs

och mynnar ut i ett utlåtande, som för den kommunala vuxenutbildningens del tas in i den individuella studieplanen. Om den enskilde avser att använda utlåtandet för nya arbetsuppgifter eller nytt arbete utfärdas vad som kallas ett ”supplement”, ett tillägg i kompetensportföljen.

GR:s valideringscentrum står för system och metod. Beställaren/huvudmannen står för genomförande och finansiering. I den kommunala vuxenutbildningen finansieras arbetet så här långt genom orienteringskursen.

Nästa steg är den egentliga valideringen. Den kan äga rum på utvalda arbetsplatser under handledning av en valideringshandledare, som utbildats för uppgiften av valideringscentrum, eller i en realistisk miljö hos en utbildningsanordnare. Som exempel nämndes att karaktärsämneskurser om 950 poäng inom byggprogrammet kan valideras på sex veckor. Låt vara att så omfattande validering är sällsynt. Vanligare är att en eller ett par kurser, helt eller delvis, valideras under några veckor. Betyg sätts av ansvarig lärare efter samråd med handledaren.

Som nämnts tidigare omfattar valideringen nästan enbart kurser i karaktärsämnen. Försök görs med validering av kärnämneskurser med utgångspunkt i de teoretiska kunskaper som karaktärsämnen ger. Dessa försök har ännu inte fullföljts i sin helhet. I övrigt förekommer validering av företagsekonomi A och B, som omfattar 50 respektive 150 gymnasiepoäng. Denna har genomförts skolförlagd med stöd av företagsspel och har då för båda kurserna omfattat en dag.

Valideringscentrum anser att valideringsprocessens inledande och utforskande del t.o.m. steget bedömning, som leder till individuell studieplan eller till det som kallas supplement, kan organiseras och finansieras som orienteringskurs. Den egentliga, arbetsplatsförlagda valideringen måste finansieras på annat sätt. Validering inom den kommunala vuxenutbildningen finansieras inom GR genom kursens undervisningsresurs, d.v.s. statsbidraget. Valideringscentrum finansieras i huvudsak av valideringsintäkter och till viss del av uppdragsmedel från Valideringsdelegationen.

Intervju med Ingela Bergman och Ronny Nilsson vid Valideringscentrum i Malmö kommun samt med rektor Stig Eriksson, Komvux Centrum i Malmö

Valideringscentrum är en särskild enhet som sorterar under utbildningsförvaltningens vuxenutbildningsavdelning. Komvux Centrum svarar för intagning och rekrytering för den externt upphandlade vuxenutbildningen.

En person som på eget initiativ anmäler sig till validering eller hänvisas från annan myndighet/organisation får som första åtgärd träffa en vägledare på Valideringscentrum. Vägledaren gör tillsammans med den sökande en grundlig kartläggning för att se om det finns grund för validering. Om så är fallet, erbjuds personen att inom ramen för en orienteringskurs på 7-9 veckor validera sin kompetens. Utgångspunkten är individens egen önskan att få sina kunskaper och färdigheter inom ett viss yrkesområde validerade.

Under de inledande 2-4 veckorna sker en fördjupad kartläggning av en yrkeslärare och individen gör tillsammans med läraren en självskattning av den kompetens som han/hon tror sig kunna validera. Under denna tid ges också information om vilka kunskapskrav man skall valideras mot. I allmänhet relateras dessa krav till kursplaner för karaktärsämnen i gymnasial vuxenutbildning. De återstående 5-6 veckorna ägnas åt själva valideringen, som sker dels genom praktiskt arbete, företrädesvis på en arbetsplats alternativt i reell miljö hos utbildningsanordnaren, dels genom teoretiska uppgifter. Valideringen har hittills alltid genomförts av den anordnare som sedan står för den kompletterande utbildningen.

Efter avslutad orienteringskurs görs en sammanställning på de kunskaper som synliggjorts under valideringen. Om individen i detta skede väljer att ex vis söka arbete utfärdas ett intyg som då kan utgöra en merithandling. Har kunskaper motsvarande hel kurs uppnåtts utfärdas betyg. Väljer individen att fortsätta med en kompletterande utbildning upprättas en individuell studieplan i vilken tillgodoräknas resultaten som uppnåtts vid valideringen.

Malmö har sedan starten 2001 validerat 420 personer i karaktärsämneskurser inom yrkesområdena industri, transport, el, restaurang och storhushåll, barn- och fritid samt vård. Liksom i många andra kommuner är vårdområdet dominerande. Resultaten visar att det valideras ca 600 gymnasiepoäng per deltagare inom vårdområdet. Omfattningen inom industriella yrkesområden är mycket mindre och ger utrymme för större individuella variationer.

Utöver validering mot karaktärsämneskurser har Valideringscentrum utvecklat en meritportfölj där ca 220 individer med hjälp av handledare från Valideringscentrum har kunnat beskriva sin kompetens. Ytterligare 45 personer har validerats mot en s k arbetsanalys, d v s arbets- och kompetensbeskrivningar som upprättats på utvalda arbetsplatser.

Skriftlig kommentar från rektor Stig Eriksson, Komvux Centrum, Malmö

2001 och ett par år framåt ingick valideringsprojektet i Komvux Centrums (Kunskapslyftets) organisation. I samband med en större organisationsförändring av vuxenutbildningen i Malmö blev valideringsprojektet från och med den

1 januari 2004 en självständig enhet (Valideringscentrum) och sorterar sedan dess under Utbildningsförvaltningens vuxenutbildningsavdelning. Valideringsverksamheten har därmed en mer självständig roll och ett grundverksamhetsbidrag från utbildningsförvaltningen på ca 2,2 mkr samt ett tillskott på ca 1,5 mkr från vuxenutbildningen. Intäkten består av de verksamhetspoäng vuxenutbildningen får tillgodoräkna sig.

Lokaliseringen till de befintliga lokalerna grundar sig på tanken att Valideringscentrum ska finnas i närheten av Infoteket så att impulser/samverkan med Infoteket ska bidra till kompetensutveckling av studie- och yrkesvägledarna så att rekrytering till valideringen underlättas. Sedan den 1 januari 2004 sker upphandling av utbild-

ningar från externa anordnare av Vuxenutbildningsavdelningen och Komvux Centrum har enbart det gängse rektorsområdets funktion, d.v.s. intagning till kurser, tillsyn och övrig myndighetsutövning.

När en aktuell grupp för validering finns, så upphandlas alternativt avropas valideringskurs (Orienteringskurs) och kompletterande utbildning, gymnasiekurser, av Vuxenutbildningsavdelningen. Komvux Centrums (VKC) roll blir i nästa steg att stå för intagningen till orienteringskursen (valideringen – ca 5 veckor). I praktiken är personerna då vägleda, utredda, intervjuade och VKC:s intagningsroll är därmed mer av formell art, d.v.s. titta på tidigare bakgrund i våra utbildningsregister, kontrollera folkbokföring etc. Sista dagarna av valideringsperioden (Orienteringskursen) finns ett resultat av hur många gymnasiepoäng (hela kurser eller del av kurs) varje individ har klarat. Hela avklarade gymnasiekurser bedöms som prövning, betyg bestäms och VKC utfärdar betyg. En väl utvecklad individuell studieplan ligger till grund för vilka kompletterande kurser individerna ska studera för att bli anställningsbara (Vård, industri-hantverk etc.).

VKC gör en formell intagning till de aktuella gymnasiekurserna och den kompletterande utbildningen (20 – 30 veckor, oftast individuella studieperioder) påbörjas. Efter att de studerande nått sina studiemål utfärdar VKC ett samlat betygsdokument. Såväl valideringarna som kompletterande utbildningar sker i huvudsak hos gymnasieskolor med yrkesinriktade program (”arbetsplatsliknande miljö”) eller hos Lernia.

Rent generellt fungerar orienteringskurserna bra som form även om intagningsprocessen är mer av formell art, eftersom ”meriter, urval, prioritering etc” ligger i händerna på de som rekryterat personerna till valideringen (läs orienteringskursen). Det är kanske inget större problem med tanke på att processen sker i skolliknande former. Men – lite knepigare kan det ju bli om valideringen sker hos ett företag/arbetsplats. Jag menar, att i och med den formella intagningen till orienteringskursen så ramlar ju skollag, förordning och andra styrdokument ner i knät på rektor. Det är ju inte bara skiljande, förvisning, jämställdhet, kränkande behandling, undervisningens upphörande, diskriminering etc utan även kvalitets- och bedömningsfrågor m.m., som ligger ute i en miljö, som kanske har andra föreställningar om hur saker och ting ska hanteras. Av erfarenhet vet jag, att t ex professionella utbildare som Lernia känner sig främmande inför vår syn och vårt förhållningssätt till utbildning, såsom det speglar sig i våra styrdokument. Jag överdriver säkert svårigheterna här - men se det som en problematisering. Man kan ju spetsa till det hela genom att föreställa sig att ett företag köper validering och dessutom vill ha/köpa kompletterande utbildning! Kan valideringen få funktionen av kompetensanalys/rekryteringsurval etc? Då får nog rektorn ta sig en rejäl fundering.

Om intyg: Som tidigare sagts – samma utförare under valideringen som under den kompletterande utbildningen. Hela validerade kurser bedöms, betygsätts som prövningar. I kurser, där vissa moment är avklarade till allt mellan 10 – 90 procent blir ju individen, med hänsyn till tidigare kunskaper och färdigheter, intagen till den

aktuella kursen med reducerat timtal. Så långt är det klart för mig, eftersom det handlar om kursplaner och betyg. Men ska man ha och behöver man något intyg för själva orienteringskursen (man har ju fått vissa betyg så kanske ett enkelt intyg räcker för att dokumentera den tid man genomgått validering?)?

Som jag ser det – inga större problem, eftersom man går direkt från valideringen till kompletterande utbildning. Men om man avbryter valideringen och vill ha något slags intyg på uppvisade faktiska kunskaper och färdigheter - ja, det är klart att det går att producera ett relevant intyg av ett yrkesgymnasium/Lernia, som en rektor med erfarenhet av allmänna kurser skriver under. Även om valideringen sker på en riktig arbetsplats går väl ett intyg att producera men då ligger väl insikten och förtroendet med faktiska förhållanden ytterligare en bit bort... Är detta ett problem?

Intervju med rektor P.G. Werkelin, Externa Komvux Gotland, och utbildningskonsult Ewa Wollert Lernia AB, Gotland

Exemplet från Gotlands kommun omfattar utbildning med föregående validering av anställd men ej utbildad vårdpersonal inom Gotlands Vård och Omsorg (GVO). GVO har upphandlat "Valideringsutbildning inom omvårdnadsprogrammet" under tiden 8 september 2003 - 22 september 2004 med möjlighet till ytterligare utbildningar under hela år 2005. I denna omgång omfattar utbildningen fyra grupper om vardera 15 deltagare. Utbildningen avser orienteringskurs, validering samt efterföljande kompletterande utbildning och bedrivs inom ramen för Gotlands kommunala vuxenutbildning. Utbildningsanordnare är Lernia AB i Visby.

Deltagarna tas ut gruppvis av GVO och erbjuds validering och kompletterande utbildning. Genomförd utbildning är ett krav för tillsvidare tjänst. Den omfattar nio av omvårdnadsprogrammets karaktärsämnen med totalt 1050 gymnasiepoäng. Till detta kommer den inledande orienteringskursen på 200 verksamhetspoäng, som omfattar vägledning, bedömning och validering. Benämningen orienteringskurs är mindre bra för detta syfte. Den passar bättre som beteckning för allmäninformation än för bedömning och validering, särskilt om syftet är att presentera kursmål utifrån deras praktiska verklighet och att ge deltagarna ökad självinsikt om sina, i praktisk verksamhet, förvärvade kunskaper. Ett uttalat syfte är att validering skall leda till samma kunskapsnivå som genomgången kurs. Därför används samma instrument för kvalitetskontroll vid validering som i motsvarande utbildning.

Under den första fasen av orienteringskursen, i allmänhet under den tredje veckan, utarbetas en valideringsplan, individuellt för varje deltagare. Under enskilda samtal diskuteras deltagarnas erfarenheter från andra områden än tjänsten vid GVO. Här försöker man beakta erfarenheter gjorda i frivilligarbete (Röda korset motsvarande) eller utlandstjänst (SIDA motsvarande) samt egna erfarenheter av vården, som patient eller vård av nära anhörig. Härefter fastställs den individuella valideringsplanen och deltagaren placeras nu på en valideringsplats i GVO (dock aldrig på egen tjänst eller egen avdelning) under fem veckor. Praktik och teori varvas. Teoretiska

kunskaper efterfrågas utifrån den praktiska verksamheten. Under valideringsperioden skriver varje deltagare egna iakttagelser i s.k. valideringsanteckningar. Dessa diskuteras med deltagarna enskilt och i grupp under den femte valideringsveckan. Resultatet av valideringen diskuteras då i trepartssamtal, deltagaren, handledaren på vårdhemmet/vårdavdelningen samt läraren i karaktärsämnet. Den tredje och sista delen av orienteringskursen omfattar två veckor och behandlar den kommande utbildningen, vars inriktning och omfattning är beroende av valideringsresultatet. Här görs den slutliga individuella studieplanen i samråd mellan deltagaren och lärarna. Omfattningen av valideringen varierar inte minst mellan olika kurser. Den valbara kursen Omvårdnad på 150 gymnasiepoäng kan kanske valideras med ca 50 gymnasiepoäng, medan kursen i Vård- och omvårdnadsarbete ofta kan valideras med 180 poäng av totalt 200. Det är vanligt att valideringen totalt omfattar 35 – 40 % av de totalt 850 gymnasiepoäng som blir föremål för validering av upphandlingens totalt 1050 gymnasiepoäng. I genomsnitt innebär det 300 - 350 gymnasiepoäng.

Fullt genomförd omfattar orienteringskursen 200 verksamhetspoäng, fördelade på tre delar: 60 poäng kartläggning/självskattning, 100 poäng arbetsplatsförlagd praktisk/teoretisk validering samt 40 poäng förberedelse för den kompletterande utbildningen.

Den kompletterande utbildningen omfattar i genomsnitt 17 veckor. Deltagarna söker bidragsdelen i studiemedelssystemet och får härutöver utfyllnadslön (de behåller sin anställning i kommunen under validering och utbildning) till respektive lönenivå.

Bilaga 2 - Validering inom kommunal vuxenutbildning

2004-09-29

2004-210-5816

Rättsenheten
B-Å BorehedSkolverket
Avdelningen för styrmedel
Enheten för styrdokument**Validering inom kommunal vuxenutbildning****Inledning**

Enligt regeringsbeslut den 22 april 2004 (U2004/969/SV) har Skolverket fått i uppdrag att lämna förslag till hur orienteringskurser kan användas vid validering inom kommunal vuxenutbildning. I en promemoria som bifogats regeringsbeslutet hänvisas bl.a. till budgetpropositionen för 2004 (prop. 2003/04:1) där regeringen anför att erforderliga preciseringar av regelverken bör göras för att rätten till studiestöd för validering inom ramen för en orienteringskurs ska bli tydligt avgränsad. I uppdraget anges att samråd ska ske med Centrala studiestödsnämnden (CSN) i den mån Skolverkets förslag aktualiserar frågor som rör studiestöd.

CSN har under hand fått ta del av ett inom Skolverket utarbetat förslag till rapport [Förslag till hur orienteringskurser kan användas vid validering inom kommunal vuxenutbildning (regeringsuppdrag U2004/969/SV)]. Skolverket har också under hand frågat efter CSN:s synpunkter.

I ett yttrande över departementsskrivelsen ”Validering m.m. – fortsatt utveckling av vuxnas lärande” (Ds 2003:23) påpekade CSN att det kan ifrågasättas om den som enbart deltar i en valideringsprocess inom den kommunala vuxenutbildningen bör kunna få studiestöd. Detta med anledning av att validering som egen och enda aktivitet knappast kan betraktas som studier.

Förslaget till Skolverkets rapport

Även om det inte framgår helt klart, uppfattar vi det ändå som att det i förslaget till Skolverkets rapport görs ett ställningstagande som innebär att studiestöd inte bör kunna lämnas för deltagande i validering som egen och enda aktivitet. Om det är rätt uppfattat har CSN inga invändningar mot detta.

Den avsedda effekten att studiestöd inte ska kunna lämnas för den som enbart genomgår validering, anser man sig i förslaget till Skolverkets rapport uppnå, genom att föreslå att utrymmet för validering inom en orienteringskurs begränsas till maximalt 50 verksamhetspoäng, vilket motsvarar verksamhet på heltid under 2,5 veckor. Det innebär enligt rapporten att en orienteringskurs som enbart består av validering inte kommer att ge rätt till studiestöd, eftersom det krävs att studierna pågår under en sammanhängande tid om minst tre veckor för att studiestöd ska kunna lämnas (3 kap. 5 § SsL).

CSN har inga invändningar mot att validering får omfatta högst 50 verksamhetspoäng. En begränsning av verksamhetspoängen för validering på det sätt som föreslås, leder emellertid inte till att möjligheterna till studiestöd försvinner helt och hållet. En sådan begränsning medför att heltidsstudiestöd inte kan lämnas. Däremot kan studiemedel för deltid fortfarande komma i fråga. Om de 50 verksamhetspoängen slås ut på tre till fem veckor är omfattningen mindre än heltid men minst halvtid, vilket innebär att deltidsstudiemedel kan beviljas. Rekryteringsbidrag kan beviljas för verksamhet som motsvarar minst 20 procent av heltid, vilket innebär att de 50 verksamhetspoängen kan fördelas på ända upp till tolv veckor och ändå berättiga till sådant bidrag.

CSN:s förslag till regeländringar

En begränsning av verksamhetspoängen för validering leder alltså inte till det åsyftade resultatet när det gäller rätten till studiestöd. För att uppnå den avsedda effekten i det avseendet krävs det andra regeländringar. CSN föreslår för sin del ändringar i 1 kap. 3 § och 2 kap. 6 § förordningen (2002:1012) om kommunal vuxenutbildning.

Enligt nu gällande regler kan validering som egen och enda aktivitet genomföras på två sätt i den kommunala vuxenutbildningen. Det ena sättet är genom att delta i en orienteringskurs som har till enda syfte att bedöma en persons kunskaper och färdigheter (2 kap. 6 §). I det fallet deltar vederbörande formellt i en kurs på komvux och måste därmed vara intagen som elev vid skolan.

Det andra sättet är att en person genomgår validering i komvux utan att han eller hon deltar i någon kurs eller ens är intagen som elev i kommunal vuxenutbildning (1 kap. 3 §).

Ett sätt att åstadkomma den tydliga avgränsningen av rätten till studiestöd för validering som regeringen vill ha, enligt vad som anges i budgetpropositionen, är att precisera bestämmelserna om validering som genomgås såväl inom som utom ramen för en orienteringskurs. Båda de nämnda paragraferna bör därför ändras.

1 kap. 3 §

Nuvarande lydelse

Den som enbart får vägledning eller sina kunskaper bedömda på det sätt som anges i 4 kap. 16 och 19 §§ behöver inte vara intagen som elev i kommunal vuxenutbildning.

Föreslagen lydelse

Den som i kommunal vuxenutbildning enbart får vägledning eller sina kunskaper bedömda på det sätt som anges i 4 kap. 16 och 19 §§ skall inte tas in som elev i utbildningen.

Kommentar: En konsekvens av den föreslagna lydelsen är att det blir klart och tydligt att studiestöd inte kan lämnas för deltagande i verksamhet som enbart består av validering som enda aktivitet, eftersom en förutsättning för studiestöd är att den studerande är intagen som elev i den kommunala vuxenutbildningen.

2 kap. 6 §

Nuvarande lydelse

I grundläggande vuxenutbildning och gymnasial vuxenutbildning får orienteringskurser inrättas som lokala kurser.

Föreslagen lydelse

En orienteringskurs skall ha ett eller flera av följande syften

- medverka till väl underbyggda beslut om studie- eller yrkesval,
- ge ökade studietekniska färdigheter,
- utgöra en introduktion till kurser inom

En orienteringskurs skall ha ett eller flera av följande syften

- medverka till väl underbyggda beslut om studie- eller yrkesval,
- ge ökade studietekniska färdigheter,
- utgöra en introduktion till kurser inom

olika kunskapsområden,

- ge tillfälle till bedömning av en studerandes kunskaper och färdigheter inom olika kunskapsområden i förhållande till kursplanemål och andra kunskapskrav.

olika kunskapsområden.

En orienteringskurs som avses i andra stycket kan också ge tillfälle till bedömning av en studerandes kunskaper och färdigheter inom olika kunskapsområden i förhållande till kursplanemål och andra kunskapskrav.

En orienteringskurs får inte överstiga 200 verksamhetspoäng.

Kommentar: Om 1 kap. 3 § ändras så som CSN föreslår måste också 2 kap. 6 § ändras, eftersom det enligt den först nämnda paragrafen inte ska vara möjligt att kunna tas in som elev i komvux om den enda verksamheten är validering. Därmed kan verksamhet som enbart består av validering heller inte vara en kurs. Förslaget innebär alltså att en orienteringskurs inte ska kunna bestå enbart av validering. Däremot kan validering fortfarande ingå i en orienteringskurs som svarar mot ett eller flera av de grundläggande syftena med en sådan kurs. Såvitt CSN kan bedöma torde den föreslagna ändringen inte medföra några nackdelar för skolorna. Att all verksamhet som enbart består av validering genomförs på formellt samma sätt utanför systemet med kurser, borde tvärtom innebära en önskvärd renodling. Dessutom understryker en sådan förändring ytterligare individens rätt att ta del av orienteringskursernas grundläggande syfte, vilket anses angeläget enligt förslaget till Skolverkets rapport. Därutöver undviker man också problemet som påtalas i rapporten om att verksamhet som enbart består av validering missvisande kallas för orienteringskurs.

Principer

Enligt förslaget till Skolverkets rapport bör verksamhet som enbart består av validering inte berättiga till studiestöd. Skälet är att sådan verksamhet inte kan anses vara studier. Däremot bör validering, enligt vad som föreslås i förslaget till rapport, berättiga till studiestöd om den ingår som en del i en orienteringskurs i komvux.

Mot denna uppfattning kan invändas att om validering inte betraktas som studier i det ena fallet (verksamhet som enbart består av validering) och därför inte bör ge rätt till studiestöd, borde den heller inte ge rätt till studiestöd i det andra fallet (validering som del av en kurs). CSN anser emellertid för sin del att det knappast är rimligt att, för en kurs som består av olika delar som alla kräver att den studerande avsätter viss tid, skilja ut en del som icke studiestödsberättigande.

För övrigt torde detta inte ens alltid vara möjligt, eftersom delarna kan vara mer eller mindre integrerade med varandra.

Även om man kan ha vissa principiella betänkligheter mot att validering ger rätt till studiestöd om den ingår som en del i en kurs, men inte om den genomförs som en separat aktivitet, anser CSN att det är en acceptabel ordning.

Beslut om detta samrådsyttrande har fattats av generaldirektören Björn Mårtensson i närvaro av enhetschefen Niklas Rahm, studiestödsutredaren Carl-Johan Stolt och seniorkonsulten Bengt-Åke Borehed, föredragande.

På Centrala studiestödsnämndens vägnar

Björn Mårtensson

Bengt-Åke Borehed